

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
NIILA JÄÄSKINENA
przedstawiona w dniu 19 kwietnia 2012 r.¹

Sprawa C-133/11

**Folien Fischer AG,
Fofitec AG
przeciwko
Ritrama SpA**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Bundesgerichtshof (Niemcy)]

Jurysdykcja sądów w sprawach cywilnych i handlowych — Wykładnia art. 5 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 44/2001 — Jurysdykcja szczególna — Dziedzina czynów niedozwolonych lub czynów podobnych do czynów niedozwolonych — Pojęcie — Powództwo o ustalenie nieistnienia prawa (negative Feststellungsklage) — Prawo potencjalnego sprawcy szkody do pozwania ofiary ewentualnego zdarzenia wywołującego szkodę przed sąd miejsca, w którym owo zdarzenie powodujące szkodę wystąpiło lub może wystąpić, w celu stwierdzenia braku istnienia odpowiedzialności z tytułu czynu niedozwolonego

I – Wprowadzenie

1. Niniejsza sprawa dotyczy zasadniczo pytania, czy powództwo zmierzające do stwierdzenia braku istnienia odpowiedzialności z tytułu czynu niedozwolonego należy do zakresu jurysdykcji szczególnej przewidzianej w dziedzinie „czynów niedozwolonych lub czynów podobnych do czynów niedozwolonych” na rzecz „sądu miejsca, gdzie nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę” zgodnie z art. 5 pkt 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych². W przypadku odpowiedzi przeczącej pozwany w takim powództwie powinien zostać pozwany przed sąd, w rejonie którego ma on miejsce zamieszkania, zgodnie z ogólną zasadą jurysdykcji ustanowionej w art. 2 rzeczonego rozporządzenia.

2. Pytanie prejudycjalne zostało wniesione przez Bundesgerichtshof w ramach sporu pomiędzy Folien Fischer AG (zwaną dalej „Folien Fischer”) i Fofitec AG (zwaną dalej „Fofitec”), spółkami mającymi siedzibę w Szwajcarii, z jednej strony, a Ritrama SpA, której siedziba znajduje się we Włoszech, z drugiej strony. Powództwo o stwierdzenie braku istnienia³ zostało wniesione do sądu niemieckiego przez Folien Fischer i Fofitec i ma na celu stwierdzenie, że Ritrama SpA nie może podnosić żadnych roszczeń z tytułu czynu niedozwolonego, jaki potencjalnie mogliby popełnić dwaj pozwani, ani na podstawie praktyki handlowej Folien Fischer zaskarżonej przez pozwaną, ani na podstawie odmowy przez Fofitec przyznania jej licencji na jej patenty.

1 — Język oryginału: francuski.

2 — Dz.U. 2001, L 12, s. 1. Tekst ujednolicony zawierający tekst podstawowy wraz z kolejnymi modyfikacjami i sprostowaniami rzeczonego rozporządzenia, niemającymi znaczenia dla niniejszej sprawy, znajduje się: 2001R0044-FR-8.4.2009-007.001-1.

3 — Powództwo w prawie niemieckim znane jest pod nazwą „negative Feststellungsklage”.

3. Chodzi o wniosek o nową wykładnię, pomimo że Trybunał orzekał już w przedmiocie pytań prejudycjalnych dotyczących powództw o stwierdzenie braku istnienia w sprawie pomiędzy właścicielami towarów transportowanych wraz z konosamentami wystawionymi przez właściciela statku, który przyjął te towary na pokład⁴. Znaczenie odpowiedzi, jaka zostanie udzielona, jest tym większe, że zarówno sądy większości państw członkowskich jak i przedstawiciele doktryny, w szczególności w Niemczech, na co wskazuje Bundesgerichtshof w postanowieniu odsyłającym, przyjęli bardzo różniące się stanowiska co do stosowania lub niestosowania art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 w tym zakresie do tego rodzaju powództw.

II – Ramy prawne

4. Tak jak to wynika z motywów 1 i 2 rozporządzenia nr 44/2001, zawiera ono w celu „należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego” „przepis[*y*] celem ujednoczenia przepisów o jurysdykcji w sprawach cywilnych i handlowych [...]”, które są stosowane w państwach członkowskich⁵.

5. Motyw 11 rzeczonego rozporządzenia stanowi: „[p]rzepisy o jurysdykcji powinny być w wysokim stopniu przewidywalne i powinny zależeć zasadniczo od miejsca zamieszkania pozwanego, a tak ustalona jurysdykcja powinna mieć miejsce zawsze, z wyjątkiem kilku dokładnie określonych przypadków, w których ze względu na przedmiot sporu lub umowę stron uzasadnione jest inne kryterium powiązania”.

6. Motyw 12 tego rozporządzenia stanowi, że „[j]urysdykcja oparta na łączniku miejsca zamieszkania powinna zostać uzupełniona jurysdykcją opartą na innych łącznikach, które powinny zostać dopuszczone ze względu na ścisły związek pomiędzy sądem a sporem prawnym lub w interesie prawidłowego wymiaru sprawiedliwości”.

7. Przepisy dotyczące jurysdykcji zostały zawarte w art. 2–31 rozporządzenia nr 44/2001, znajdujących się w jego rozdziale II.

8. Artykuł 2 ust. 1 rzeczonego rozporządzenia, znajdujący się w sekcji 1 rozdziału II zatytułowanej „Przepisy ogólne”, ma następującą treść:

„Z zastrzeżeniem przepisów niniejszego rozporządzenia osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane, niezależnie od ich obywatelstwa, przed sądy tego państwa członkowskiego”.

9. Artykuł 3 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001, należący do tej samej sekcji, stanowi:

„Osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane przed sądy innego państwa członkowskiego tylko zgodnie z przepisami sekcji 2–7 niniejszego rozdziału”.

10. Artykuł 5 pkt 3 rzeczonego rozporządzenia, który wchodzi w skład sekcji 2 rozdziału II, zatytułowanej „Jurysdykcja szczególna”, brzmi następująco:

„Osoba, która ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, może być pozwana w innym państwie członkowskim:

[...]

4 — Wyrok z dnia 6 grudnia 1994 r. w sprawie C-406/92 Tatry, Rec. s. I-5439.

5 — W niniejszej opinii pojęcie „państwo członkowskie” odsyła do państw Unii Europejskiej z wyjątkiem Królestwa Danii zgodnie z art. 1 ust. 3 rozporządzenia nr 44/2001.

- 3) jeżeli przedmiotem postępowania jest czyn niedozwolony lub czyn podobny do czynu niedozwolonego albo roszczenia wynikające z takiego czynu – przed sąd miejsca, gdzie nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę”⁶.

III – Postępowanie przed sądem krajowym, pytanie prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

11. Folien Fischer jest spółką mającą siedzibę w Szwajcarii, która zajmuje się opracowywaniem, produkcją i sprzedażą papierów powlekanych i taśm samoprzylepnych. Sprzedaje między innymi w Niemczech materiał podłożowy do blankietów formularzy w formie ciągłej. Fofitec, która ma również siedzibę w Szwajcarii i jest członkiem grupy spółek Folien Fischer, posiada dwa patenty w tej samej dziedzinie działalności.

12. Ritrama SpA, mająca siedzibę na terenie Włoch, opracowuje, produkuje i sprzedaje laminaty i uszlachetnione folie różnego rodzaju.

13. Pismem z marca 2007 r. Ritrama SpA podniosła, że polityka dystrybucyjna Folien Fischer oraz odmowa udzielenia przez nią licencji patentowych były sprzeczne z prawem konkurencji.

14. W następstwie tego pisma Folien Fischer i Fofitec wniosły do Landgericht Hamburg (Niemcy) pozew o stwierdzenie braku istnienia, zmierzający do orzeczenia przez sąd, po pierwsze, że Folien Fischer nie ma obowiązku zaprzestania swojej praktyki handlowej w dziedzinie udzielania rabatów i formułowania umów sprzedaży, i po drugie, że Ritrama SpA nie ma ani prawa do dochodzenia zaprzestania tej praktyki, ani prawa do uzyskania z tego tytułu odszkodowania. Folien Fischer i Fofitec wniosły również o stwierdzenie przez ten sąd, że Fofitec nie ma obowiązku udzielania licencji dotyczącej odnośnego patentu europejskiego, którego jest właścicielem.

15. Po wniesieniu tego pozwu o stwierdzenie braku istnienia Ritrama SpA i Ritrama AG, spółka zależna mająca siedzibę w Szwajcarii, za pośrednictwem której, jak twierdzi pierwsza ze spółek, dystrybuje ona swoje towary w szczególności w Niemczech, wniosły do Tribunale di Milano (Włochy) powództwo o wykonanie. Na poparcie swojego powództwa zmierzającego do zasądzenia na ich rzecz odszkodowania wraz z odsetkami, jak również nakazania Fofitec udzielenia licencji przymusowych na sporny patent, podniosły, że Folien Fischer i Fofitec przejawiają zachowanie antykonkurencyjne.

16. Pozew o stwierdzenie braku istnienia złożony przez Folien Fischer i Fofitec został odrzucony jako niedopuszczalny z uwagi na brak jurysdykcji międzynarodowej orzeczeniem z dnia 9 maja 2008 r. wydanym przez Landgericht Hamburg.

6 — Artykuł 5 ust. 3 Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisanej w Brukseli w dniu 27 września 1968 r. (Dz.U. 1972, L 299, s. 32), zmienionej kolejnymi konwencjami dotyczącymi przystąpienia nowych państw członkowskich do tej konwencji (tekst jednolity Dz.U. 1998, C 27, s. 1, zwanej dalej „konwencją brukselską”), ustanawia zasadniczo podobną zasadę, jednakże nie przewiduje wyraźnie przypadku, w którym zdarzenie wywołujące szkodę „może nastąpić”.

Przepis identyczny pod każdym względem jak przepis z rozporządzenia nr 44/2001 znajduje się w art. 5 pkt 3 konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych podpisanej w Lugano w dniu 16 września 1988 r. (Dz.U. 1988, L 319, s. 9), zmienionej konwencją podpisaną w Lugano w dniu 30 października 2007 r. [zob. decyzja Rady 2007/712/WE z dnia 15 października 2007 r. dotycząca podpisania w imieniu Wspólnoty tej konwencji (Dz.U. L 339, s. 1)], która weszła w życie w dniu 1 maja 2011 r. i która wiąże Wspólnotę Europejską, Królestwo Danii, Republikę Islandii, Królestwo Norwegii oraz Konfederację Szwajcarską (zwaną dalej „konwencją z Lugano”).

17. Orzeczenie to zostało potwierdzone w postępowaniu apelacyjnym w dniu 14 stycznia 2010 r. przez Oberlandesgericht Hamburg, który nie uznał istnienia jurysdykcji międzynarodowej sądów niemieckich na tej podstawie, że jurysdykcja w dziedzinie czynów niedozwolonych przewidziana w art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 nie mogła mieć zastosowania do pozwu o stwierdzenie braku istnienia, takiego jak wniesiony przez Folien Fischer i Fofitec, z uwagi na to, że powództwo to dokładnie zmierza do stwierdzenia, że nie został popełniony żaden czyn niedozwolony w Niemczech.

18. Folien Fischer i Fofitec wniosły skargę „rewizyjną” do Bundesgerichtshof, podtrzymując swoje żądania przedstawione w postępowaniu apelacyjnym. We wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zauważa on, że Trybunał Sprawiedliwości dotychczas nie wypowiedział się na temat tego, czy jurysdykcja przewidziana w art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 jest również uzasadniona wówczas, gdy sprawca potencjalnej szkody występuje z powództwem o stwierdzenie braku istnienia zmierzającym do stwierdzenia, że ewentualna ofiara rzeczowej szkody nie może podnosić żadnego roszczenia z możliwego czynu niedozwolonego. Twierdzi, że prawidłowa wykładnia tego przepisu nie jest oczywista w podobnym przypadku z uwagi na rozbieżne poglądy doktryny i poszczególnych sądów państw członkowskich Unii, a także Konfederacji Szwajcarskiej w odniesieniu do równorzędnego przepisu zawartego w konwencji z Lugano.

19. W tym kontekście Bundesgerichtshof postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym, wyjaśniając, że skłania się ku zastosowaniu art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 r. do pozwu o stwierdzenie braku istnienia:

„Czy art. 5 pkt 3 rozporządzenia [nr 44/2001] należy interpretować w ten sposób, że jurysdykcja w zakresie odpowiedzialności z tytułu czynu niedozwolonego obejmuje również powództwo o ustalenie nieistnienia prawa [negative Feststellungsklage], w którym potencjalny sprawca szkody zmierza do ustalenia, że potencjalnemu poszkodowanemu w związku z określoną sytuacją nie przysługują roszczenia wynikające z czynu niedozwolonego (w niniejszej sprawie: naruszenia przepisów prawa antymonopolowego)?”.

20. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wniesiony przez Bundesgerichtshof został zarejestrowany w sekretariacie Trybunału w dniu 18 marca 2011 r.

21. Pisemne uwagi zostały przedstawione Trybunałowi przez Folien Fischer i Fofitec, Ritrama SpA, rządy niemiecki, francuski, niderlandzki, polski i portugalski, a także przez rząd szwajcarski. Złożone po terminie uwagi pisemne Komisji zostały odrzucone decyzją prezesa Trybunału wydaną w dniu 19 lipca 2011 r.

22. Na rozprawie, która odbyła się w dniu 15 lutego 2012 r., reprezentowani byli Folien Fischer i Fofitec, Ritrama SpA, rząd niemiecki, a także Komisja.

IV – Ocena

A – Uwagi wstępne

– W przedmiocie znaczenia dla sprawy pytania prejudycjalnego

23. W pierwszej kolejności Ritrama SpA zakwestionowała znaczenie pytania prejudycjalnego dla rozstrzygnięcia sporu przed sądem krajowym na tej podstawie, że jej pismo z marca 2007 r., na które powołuje się sąd krajowy, nie wydaje się formalnym wezwaniem do usunięcia nieprawidłowości, lecz zwykłym wezwaniem do podjęcia negocjacji w celu uregulowania sporu, oraz że Folien Fischer i Fofitec nie miały w związku z tym żadnego interesu we wnoszeniu powództwa.

24. Dodała, że nawet w przypadku odpowiedzi twierdzącej na przedstawione pytanie sądy niemieckie nie mają jurysdykcji międzynarodowej opartej na art. 5 ust. 3 rozporządzenia 44/2001, ponieważ sporny czyn niedozwolony nie mógł zostać dokonany w Niemczech w rozumieniu prawa proceduralnego, z uwagi na to, że strony postępowania głównego nie pozostają ze sobą w stosunku konkurencji na terytorium niemieckim i żadna z nich nie podlega prawu niemieckiemu ze względu na to, że ich odpowiednie siedziby nie znajdują się na tym terytorium. Ritrama SpA wyjaśniła w trakcie rozprawy, że nie była już reprezentowana na terytorium niemieckim od 2004 r. Jej zdaniem, o ile prawdą jest, że jej szwajcarska spółka zależna Ritrama AG działa w Niemczech, o tyle niemożliwe jest zrównanie spółek mających odrębną osobowość prawną w ramach postępowania cywilnego dotyczącego odpowiedzialności pozaumownej.

25. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w ramach postępowania prejudycjalnego sąd krajowy znajduje się w najlepszej sytuacji, aby przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy dokonać oceny, czy do wydania wyroku jest mu niezbędne uzyskanie orzeczenia prejudycjalnego, jak i oceny znaczenia pytań, które zadaje Trybunałowi⁷. W konsekwencji, w sytuacji gdy postawione pytania dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany do wydania orzeczenia, z zastrzeżeniem jednakże zbadania okoliczności, w jakich do niego się zwrócił sąd krajowy, w celu zweryfikowania swej właściwości⁸.

26. W niniejszej sprawie Bundesgerichtshof uargumentował swój wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w wystarczający sposób, aby ustalić, że odpowiada on obiektywnym potrzebom związanym z rozstrzygnięciem sporu w postępowaniu przed sądem krajowym.

– *W przedmiocie kwestii, które należy rozróżnić*

27. Z uwagi na argumenty i dowody przedstawione w trakcie debaty należy przypomnieć, że nie należy mylić poszczególnych etapów rozumowania dokonywanego przez sąd, do którego wpłynęła sprawa w dziedzinie cywilnej i handlowej zawierająca element zagraniczny.

28. W pierwszej kolejności rzeczony sąd ma obowiązek zbadania, czy posiada on jurysdykcję międzynarodową, w szczególności z uwagi na przepisy rozporządzenia nr 44/2001. Problematyka ta jest jedynym przedmiotem pytania, które zostało przedstawione przez sąd w niniejszej sprawie.

29. Właściwy sąd musi w związku z tym zbadać, czy w prawie krajowym istnieją przepisy proceduralne⁹, takie jak przepisy dotyczące przesłanek niedopuszczalności, które mogą uniemożliwić wniesienie pozwu. To na tym etapie można postawić pytanie co do interesu powoda we wnoszeniu powództwa.

30. Wreszcie rzeczony sąd powinien zbadać, jakie prawo jest właściwe, za pomocą przepisów kolizyjnych zawartych w tekstach prawa Unii, prawa międzynarodowego lub ewentualnie prawa krajowego, obowiązujących w państwie członkowskim jego siedziby.

7 — Zobacz w szczególności wyrok z dnia 21 października 2010 r. w sprawie C-467/08 Padawan, Zb.Orz. s. I-10055, pkt 21 i nast., i przytoczone tam orzecznictwo.

8 — Zobacz w szczególności wyrok z dnia 4 lipca 2006 r. w sprawie C-212/04 Adeneler i in., Zb.Orz. s. I-6057, pkt 39 i nast.

9 — Trybunał ostatnio przypomniał, że rozporządzenie nr 44/2001, podobnie jak konwencja brukselska, nie ma na celu ujednoczenia wszystkich przepisów proceduralnych w państwach członkowskich, lecz że w ramach autonomii proceduralnej państwa członkowskie nie mogą ustanawiać przepisów proceduralnych mających zastosowanie do pozwów wniesionych przez ich sądy, które naruszają prawo Unii, a w szczególności przepisy rzeczzonego rozporządzenia (wyrok z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie C-292/10 G, pkt 44, 45).

31. Wreszcie jedynie na tym etapie powinien on zastosować do sporu w prawidłowy sposób przepisy wskazane przez zasadę kolizyjną odnośnego prawa. Owe przepisy prawa materialnego określają w szczególności warunki, w jakich zdarzenie może zostać uznane jako wywołujące szkodę ofierze, a także dowody, jakie powinna ona przedstawić na poparcie swojego wniosku o odszkodowanie¹⁰.

– *W przedmiocie znaczenia orzecznictwa dotyczącego instrumentów „równoległych” do rozporządzenia nr 44/2001*

32. Uwzględnienie orzecznictwa Trybunału dotyczącego wykładni konwencji brukselskiej lub konwencji z Lugano jest właściwe, a nawet konieczne, ponieważ rozporządzenie nr 44/2001, które ma na celu zastąpienie pierwszej z nich w stosunkach pomiędzy państwami członkowskimi, zawiera przepisy, które mogą zostać zakwalifikowane jako zasadniczo równorzędne¹¹.

33. Tak jest w przypadku zawartego w tekście każdej z tych konwencji art. 5 pkt 3, który ma na celu określenie zasad jurysdykcyjnych „w dziedzinie czynów niedozwolonych i czynów podobnych do czynów niedozwolonych”, nawet jeżeli treść rozporządzenia nr 44/2001 różni się od treści znajdującej się w konwencji brukselskiej, w szczególności w zakresie właściwości sądu dotyczącej „miejsca, gdzie [...] może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę”, tak jak w konwencji z Lugano, zmienionej w 2007 r. Dodane w ten sposób wyrażenie dokonuje jedynie doprecyzowania¹², bez wprowadzania istotnego zakłócenia pomiędzy tymi instrumentami, ponieważ Trybunał orzekł już, że powództwa o zaprzestanie mające na celu zapobieżenie powstaniu szkody również objęte są zakresem zastosowania art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej¹³.

– *W przedmiocie zakresu sprawy*

34. Przypominam, że niniejsza sprawa dotyczy ustalenia dziedziny objętej przepisem o jurysdykcji szczególnej zawartym w art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, a dokładniej określenia łącznika przewidzianego przez ten przepis.

35. Trybunał nie musi się wypowiadać co do tego, czy i na jakich warunkach pozwy o stwierdzenie nieistnienia mogą być dopuszczalne w dziedzinie odpowiedzialności pozaumownej. Chodzi tu o kwestię, która dotyczy przede wszystkim interesu powoda w wytaczaniu powództwa, należąca do przepisów proceduralnych obowiązujących w poszczególnym państwie członkowskim, pomimo że specyfika takich powództw powinna być brana pod uwagę w ramach stosowania art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001.

36. Jeżeli Trybunał orzeknie, że zasada jurysdykcji szczególnej znajdująca się w tym przepisie derogacyjnym nie może mieć zastosowania w odniesieniu do tego rodzaju powództw, to sądy wyznaczone przez zasadę ogólną ustanowioną w art. 2 rzeczonego rozporządzenia, to znaczy sądy państwa członkowskiego, w którym pozwany ma miejsce zamieszkania, będą właściwe do orzekania w przedmiocie dopuszczalności, a w odpowiednim przypadku – zasadności takiego powództwa.

10 — Wyrok z dnia 7 marca 1995 r. w sprawie C-68/93 Shevill i in., Rec. s. I-415, pkt 38–41 wyjaśnił, że „warunki oceny deliktowego charakteru spornego zdarzenia oraz warunki dowodu na istnienie oraz rozmiar szkody zarzucanej przez ofiarę zniesławienia nie są objęte zakresem konwencji [brukselskiej], lecz są regulowane przez prawo materialne wyznaczone przez przepisy kolizyjne prawa krajowego sądu, do którego wniesiono powództwo, z zastrzeżeniem, że owo stosowanie nie narusza skuteczności konwencji”. Podobnie jest w przypadku rozporządzenia nr 44/2001.

11 — Zobacz w szczególności wyrok z dnia 25 października 2011 r. w sprawach połączonych C-509/09 i C-161/10 eDate Advertising i in., Zb.Orz. s. I-10269, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo.

12 — Zobacz podobnie F. Pocar, Sprawozdanie wyjaśniające w sprawie zmienionej konwencji z Lugano (Dz.U. 2009, C 319, s. 15, pkt 61).

13 — Zobacz wyroki: z dnia 1 października 2002 r. w sprawie C-167/00 Henkel, Rec. s. I-8111, dotyczący roszczenia prewencyjnego wniesionego przez stowarzyszenie konsumentów w celu zakazania używania przez przedsiębiorcę warunków uznanych za nieuczciwe w umowach z osobami fizycznymi; z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie C-18/02 DFDS Torline, Rec. s. I-1417, dotyczący powództwa prewencyjnego wniesionego przez stowarzyszenie armatorów w celu zaskarżenia zgodności z prawem zawiadomienia o akcji zbiorowej, którą uznali za mogącą wywołać szkodę.

B – *W przedmiocie ewentualnego zastosowania art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 do powództw o stwierdzenie braku istnienia*

– *W przedmiocie znaczenia przedstawionego pytania*

37. Sąd krajowy wnosi do Trybunału o stwierdzenie, czy powództwo o stwierdzenie nieistnienia, takie jak to, które zostało wniesione w postępowaniu przed sądem krajowym, objęte jest przepisem art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001. Dokładniej, kierowane pytanie dotyczy tego, czy sąd niemiecki może oprzeć swoją kompetencję międzynarodową na tym przepisie, który wskazuje na „sąd miejsca, gdzie nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę” przy rozpoznawaniu pozwu Folien Fischer i Fofitec zmierzającego do stwierdzenia braku istnienia odpowiedzialności cywilnej w dziedzinie konkurencji z tytułu czynu niedozwolonego rzekomo popełnionego przez spółki prawa szwajcarskiego, które działają w szczególności na rynku niemieckim.

38. Trybunał jak dotychczas nigdy nie wypowiedział się co do tej kwestii. Z kolei sądy państw członkowskich Unii oraz Konfederacja Szwajcarska twierdzą przeciwnie. Zgodnie z posiadanymi przeze mnie niewyczerpującymi informacjami wiele sądów państw członkowskich¹⁴, ale nie wszystkie¹⁵, wyłączyły zastosowanie art. 5 pkt 3 konwencji z Lugano, jeżeli uzasadniona była właściwość szwajcarska w odniesieniu do powództwa wzajemnego o wykonanie¹⁶.

39. Sąd krajowy wskazuje, że skłania się również do uznania, że art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 pozwala na określenie właściwości międzynarodowej w przypadku powództwa zmierzającego do stwierdzenia braku czynu niedozwolonego. Bundesgerichtshof wskazuje, że w doktrynie niemieckiej¹⁷ dominuje stanowisko, że do sądu mającego jurysdykcję w zakresie czynów niedozwolonych może zostać wniesione również powództwo o ustalenie nieistnienia prawa dotyczące stwierdzenia nieistnienia roszczeń wynikających z ewentualnych czynów niedozwolonych.

40. Na tej podstawie zarówno państwa członkowskie uczestniczące w niniejszej sprawie, jak i sąd krajowy twierdzą, że na zasadzie odbicia lustrzanego należy przyjąć to samo podejście w zakresie przepisów o właściwości dla pozwu o stwierdzenie braku istnienia w dziedzinie czynów niedozwolonych oraz w stosunku do pozwów o wykonanie świadczenia lub pozwów o odszkodowanie i odsetki, które, jako że są do niego symetrycznie równoległe, są jego odpowiednikami.

14 — Orzeczenia o niedopuszczalności wydane m.in. w Niemczech przez Landgericht München w dniu 23 października 2008 r. (7 O 17209/07, www.juris.de) oraz Oberlandesgericht Dresden w dniu 28 lipca 2009 r. (14 U 1008/08, www.juris.de). Jeżeli chodzi o właściwość podobną do zawartej w art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej, zob. w Niemczech wyrok Oberlandesgericht München z dnia 25 października 2001 r. (6 U 5508/00, www.juris.de), w Niderlandach wyroki: Gerechtshof's-Gravenhage z dnia 22 stycznia 1998 r. w sprawie Evans przeciwko Chiron (IEPT19980122) oraz Rechtbank's-Gravenhage z dnia 19 czerwca 2002 r. w sprawie Freelift przeciwko Stannah Stairlifts (NiPR 2002, Afl. 4, nr 279); a także we Włoszech wyrok Tribunale di Bologna z dnia 22 września 1998 r. (Resp. civ. e prev., 2000, p. 754); wyroki: Corte suprema di cassazione z dnia 19 grudnia 2003 r. (nr 19550, Riv. Dir. Ind., 2005, II, s. 162) oraz Corte d'appello di Milano z dnia 2 marca 2004 r. (Dir. ind., 2004, s. 431).

15 — Orzeczenia opowiadające się za stosowaniem art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 wydane w Niemczech: przez Oberlandesgericht Düsseldorf w dniu 12 maja 2005 r. (I-2 U 67/03, nr 34, www.juris.de) oraz przez Landgericht Frankfurt w dniu 25 marca 2010 r. (2-03 O 580/08, 2/03 O 580/08, 2/3 O 580/08, 2-3 O 580/08, www.juris.de), w Niderlandach przez Rechtbank Breda w dniu 29 czerwca 2011 r. w sprawie Mivena przeciwko Geogreen c.s. (LJN: BR0157) oraz w Zjednoczonym Królestwie przez High Court of Justice (England & Wales) Queen's Bench Division (Commercial Court), Equitas Ltd and another v Wave City Shipping Co Ltd and others, at para 11 Christopher Clarke LJ (2005) EWHC 923 (Comm). Zobacz także orzeczenia na rzecz stosowania art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej wydane we Włoszech: przez Corte suprema di cassazione w dniu 17 października 2002 r. (nr 14769, Riv. dir. inter., 2003, s. 238) oraz Tribunale di Brescia w dniu 11 listopada 1999 r. (Riv. Dir. Ind., II, s. 236).

16 — Zobacz w szczególności wyroki szwajcarskiego trybunału federalnego: z dnia 2 sierpnia 1999 r. (ATF 125 III 346); z dnia 23 października 2006 r. w sprawie G. GmbH. przeciwko A. AG und B. AG (4C.210/2006, ATF 132 III 778); z dnia 23 października 2006 r. F. AG przeciwko G. GmbH (4C.208/2006/len); z dnia 13 marca 2007 r. (ATF 133 III 282). Wyroki dostępne są na stronie Trybunału Sprawiedliwości (<http://curia.europa.eu/common/recdoc/convention/fr/tableau/tableau.htm>), pod rubryką „Information au titre du protocole n° 2 annexé à la convention de Lugano”, odpowiednio pod nr 2000/19, 2007/14, 2008/19 i 2008/20.

17 — Zobacz pkt 13 wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

41. Niemniej jednak, tak jak lustro może być zniekształcone, możliwe jest, że wskazana symetria nie będzie doskonała, to znaczy perfekcyjna. W niniejszej sprawie skłaniam się do stwierdzenia, nie bez kilku wątpliwości, że teza popierana przez większość w niniejszej sprawie może zostać podważona, w szczególności ze względu na brzmienie i cel art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, z powodu braku istnienia w niniejszej sprawie identyczności przedmiotu sporu w powództwie o stwierdzenie braku istnienia oraz w powództwie o stwierdzenie, a także z uwagi na konsekwencje praktyczne wynikające z proponowanej szerokiej wykładni.

42. Na wstępie wyjaśniam, że nie wyłączam tego, że powództwa o stwierdzenie braku istnienia mogą być objęte przepisami dotyczącymi właściwości przewidzianymi przez rozporządzenie nr 44/2001, ponieważ przypomniałem, że warunki ich dopuszczalności przed sądami krajowymi państw członkowskich są określone przez krajowe przepisy proceduralne. W tym zakresie zaznaczam, że stanowiska krajowe są zróżnicowane, jednakże możliwość wystąpienia z pozwem o stwierdzenie braku istnienia jest zasadniczo uzależniona od warunków dotyczących celów tego powództwa i interesu prawnego lub interesu powoda we wniesieniu powództwa dla skorzystania z tej formy ochrony prawnej¹⁸.

43. Niemniej jednak uważam, że jeżeli takie powództwo jest wnoszone w dziedzinie czynów niedozwolonych, to zastosowanie powinien znaleźć z poniżej przedstawionych powodów nie przepis o jurysdykcji szczególnej zawarty w art. 5 pkt 3 rzeczonego rozporządzenia, lecz przepis o jurysdykcji ogólnej zawarty w art. 2 tego rozporządzenia.

– *W kwestii literalnej wykładni art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001*

44. Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że w celu zapewnienia pełnej skuteczności i jednolitej wykładni na terytorium wszystkich państw członkowskich, pojęcia zawarte w rozporządzeniu nr 44/2001 powinny być interpretowane nie poprzez zwykłe odniesienie do prawa krajowego jednego bądź drugiego z zainteresowanych państw, lecz w sposób autonomiczny, zasadniczo poprzez odniesienie do systemu i celów tekstu¹⁹.

45. Trybunał wielokrotnie orzekał, że w rozumieniu art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej pojęcie „dziedzina czynu niedozwolonego lub podobnego do czynu niedozwolonego” obejmuje wszystkie pozwy, które „zmierzają do ustalenia odpowiedzialności powoda” i które „nie dotyczą »dziedziny umów«” w rozumieniu art. 5 pkt 1 rzeczonej konwencji, wyjaśniając, że umowa oznacza swobodnie zaciągnięte zobowiązanie przez jedną stronę wobec drugiej²⁰. Orzecznictwo to, które może być przeniesione na grunt art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, ustala kryterium kwalifikacyjne zakładające spełnienie dwóch przesłanek, to znaczy, po pierwsze, przesłanki pozytywnej dotyczącej przedmiotu powództwa, i po drugie, przesłanki negatywnej dotyczącej kauzy powództwa²¹.

18 — Podnoszę, że ten rodzaj powództw może zmusić rzekomą ofiarę do uczestniczenia, jako potencjalnego posiadacza wierzytelności o odszkodowanie i odsetki, w postępowaniu sądowym na etapie, na którym nie jest ona jeszcze w stanie przedstawić dowodów koniecznych dla uczynienia zadość ciężarowi udowodnienia istnienia odpowiedzialności pozakontraktowej, z której druga strona chce się uwolnić.

19 — Rzeczone pojęcia powinny w związku z tym być interpretowane niezależnie od definicji wynikającej z prawa materialnego wyznaczonego przez przepisy kolizyjne ustawy obowiązującej w państwie członkowskim, w którym ma siedzibę sąd, do którego wniesiono powództwo. Zobacz w szczególności w odniesieniu do konwencji brukselskiej wyroki: z dnia 26 marca 1992 r. w sprawie C-261/90 Reichert i Kockler, Rec. s. I-2149, pkt 15; z dnia 20 stycznia 2005 r. w sprawie C-27/02 Engler, Zb.Orz. s. I-481, pkt 33; a także w odniesieniu do rozporządzenia nr 44/2001 wyrok z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawie C-189/08 Zuid-Chemie, Zb.Orz. s. I-6917, pkt 17 i przytoczone tam orzecznictwo.

20 — Zobacz w szczególności wyrok z dnia 17 września 2002 r. w sprawie C-334/00 Tacconi, Rec. s. I-7357, pkt 21–23 i przytoczone tam orzecznictwo.

21 — W niniejszej sprawie drugi warunek dotyczący stosowania art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 nie stanowi problemu, ponieważ wiadomo, że stosunki prawne łączące Folien Fischer i Fofitec z Ritrama SpA nie należą do dziedziny umów.

46. Z powyższego wynika, że sąd państwa członkowskiego może być właściwy na podstawie art. 5 pkt 3 rozporządzenia 44/2001 tylko wtedy, gdy przedmiotem wniesionego do niego powództwa jest „ustalenie odpowiedzialności strony pozwanej z tytułu czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego”²² w celu zobowiązania jej do zaprzestania działania mogącego spowodować szkodę lub do jej naprawienia, jeżeli szkoda już powstała. Tymczasem w ramach pozwu o stwierdzenie braku istnienia, to nie pozwany jest oskarżony o popełnienie czynu wywołującego szkodę i to nie jego odpowiedzialności się dochodzi, lecz jest nim pozwany, który zmierza do przeciwnego ustalenia, to znaczy, że nie popełnił on zawinionego czynu, który mógłby wywołać szkodę, z której wynika roszczenie o naprawienie. W tym zakresie rząd niemiecki słusznie podnosi – nawet jeżeli nie podzielam wniosku, jaki wyciąga on z tego twierdzenia – że w powództwie o stwierdzenie nieistnienia ma miejsce przedstawienie ról zwyczajowo znanych w dziedzinie czynów niedozwolonych, ponieważ powód jest tutaj potencjalnym dłużnikiem wierzytelności opartej na czynie niedozwolonym, podczas gdy pozwany jest potencjalną ofiarą tego czynu.

47. W ten sposób pozew o stwierdzenie braku istnienia nie zmierza do ustalenia i pociągnięcia do odpowiedzialności pozwanego, tak jak w ww. orzecznictwie, lecz przeciwnie, zmierza do wyłączenia odpowiedzialności powoda. Pozew taki jak sporny w postępowaniu przed sądem krajowym nie jest ponadto we właściwym tego słowa znaczeniu pozwem o odpowiedzialność z tytułu czynu niedozwolonego, ponieważ nie zmierza on do stwierdzenia, że istnienia naruszenia prawa konkurencji, które zostało popełnione przez powodów na terytorium niemieckim, lecz ma diametralnie odmienny cel, uwolnienie ich od winy poprzez stwierdzenie, że ich zachowanie jest zgodne z tym prawem. Dokładniej, Folien Fischer i Fofitec nie zaprzeczają istnieniu czynów, które mogłyby stanowić zdarzenie wywołujące potencjalną szkodę, jednakże twierdzą, że nie można pociągnąć ich do odpowiedzialności, ponieważ czyny te są bezprawne.

48. W orzecznictwie wynikającym z wyroku w sprawie Bier, zwanego „wyrokiem w sprawie Kopalnie potasu w Alzacji”²³, Trybunał dokonał interpretacji art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej w sposób, który przyznaje opcję powodowi, umożliwiając mu wybór pomiędzy miejscem zdarzenia przyczynowego a miejscem powstania szkody²⁴. Wydaje mi się, że nawet jeżeli Trybunał nie mówi o tym wyraźnie, to wybór pomiędzy dwoma właściwymi sądami, który w ten sposób został przyznany powodowi, do wniesienia pozwu w dziedzinie czynów niedozwolonych, ma na celu uprzywilejowanie potencjalnej ofiary, która co do zasady zajmuje to stanowisko procesowe²⁵. W orzecznictwie nic nie wskazuje, że to samo uprzywilejowanie zostało przyznane autorowi potencjalnego czynu wywołującego szkodę.

49. Wyżej wymieniony wyrok w sprawie Henkel dotyczący konwencji brukselskiej, a także treść art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 pozwala oczywiście na włączenie do zakresu zastosowania tego przepisu uwzględnienia szkody, która jeszcze nie powstała, ale jest potencjalna z uwagi na ustalone zdarzenie wywołujące szkodę. Szkoda wynikająca z czynu niedozwolonego może oczywiście być przyszła, lecz powinna być raczej realna, a nie abstrakcyjna, w przeciwnym wypadku bowiem właściwość szczególna w dziedzinie czynów niedozwolonych mogłaby być kreowana w sposób uznaniowy. Prawdą jest również i to, że powództwo z tytułu odpowiedzialności za czyn niedozwolony może być oparte na zasadzie ryzyka, jeżeli przyczyna ewentualnych szkód istnieje i można ją określić, jednakże szkoda jeszcze nie powstała. Niemniej jednak powództwo o stwierdzenie nieistnienia zakłada jako takie, że nawet ryzyko materializacji szkody jest wyłączone, co prowadzi do zanegowania łącznika, a tym samym związanej z nim właściwości szczególnej, która została przewidziana w art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001.

22 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Henkel, pkt 41.

23 — Wyrok z dnia 30 listopada 1976 r. w sprawie 21/76, Rec. s. 1735.

24 — Zobacz w szczególności wyrok z dnia 19 września 1995 r. w sprawie C-364/93 *Marinari*, Rec. s. I-2719, pkt 12.

25 — W pkt 17 swojej opinii w toczącej się jeszcze sprawie C-523/10 *Wintersteiger*, rzecznik generalny P. Cruz Villalón powołuje się w tym zakresie na przyznanie „ofierze szkody marginesu decyzyjnego”.

50. Pozew o stwierdzenie braku istnienia zmierza do uzyskania stwierdzenia w prawie prywatnym, które moim zdaniem oznacza koniecznie, że nie istnieje łącznik w międzynarodowym prawie proceduralnym. Można sobie wyobrazić oczywiście przypadek, w którym powód przyznaje, że istnieje szkoda poniesiona przez pozwanego, lecz dochodzi do stwierdzenia braku istnienia tego, że jest on odpowiedzialny za rzeczoną szkodę, z tego powodu na przykład, że popełniony czyn nie jest bezprawny lub też że brak jest związku przyczynowego pomiędzy danym czynem i podnoszoną szkodą²⁶. Niemniej jednak nawet i w tym przypadku stosowanie art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 do takiego powództwa o stwierdzenie braku istnienia nie wydaje mi się zgodne z poglądem zawartym w ww. wyroku w sprawie Tacconi, ponieważ w takim przypadku pozew nie zmierza do „ustalenia odpowiedzialności pozwanego”, a tym samym nie należy do zakresu tego przepisu szczególnego, lecz do zakresu przepisu o jurysdykcji ogólnej związanej z miejscem zamieszkania pozwanego.

51. W niniejszej sprawie sąd krajowy przypomniał, że skutek odmowy przez Fofitec udzielenia licencji następuje na terytorium Republiki Federalnej Niemiec, państwa członkowskiego, którego prawo zdaniem Bundesgerichtshof jest właściwe z uwagi na przepisy kolizyjne właściwych ustaw. Niemniej jednak w wyroku w sprawie Marinari²⁷ Trybunał stwierdził, że konwencja brukselska nie miała na celu powiązania określonych przez nią zasad jurysdykcji terytorialnej z przepisami krajowymi dotyczącymi przesłanek pozaumownej odpowiedzialności cywilnej. W tym zakresie dodam, że art. 6 pkt 3 rozporządzenia (WE) nr 864/2007²⁸ zezwala powodowi w pozwie o naprawę na wybór pomiędzy prawami mającymi zastosowanie do zobowiązań pozaumownych wynikających z czynów ograniczających konkurencję, które dotyczą rynków kilku państw członkowskich.

52. Trybunał orzekł w odniesieniu do wykładni art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej, a tym samym również w odniesieniu do przepisu o jurysdykcji podobnego do przepisu rozporządzenia nr 44/2001, że pozew dotyczący odpowiedzialności pozaumownej nie jest objęty zakresem zastosowania tego przepisu, jeżeli nie zmierza on do naprawy szkody w rozumieniu tego przepisu, nawet wówczas gdy powództwo to jest oparte na rzekomo zawinionym działaniu²⁹.

53. W związku z tym literalna wykładnia art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 nie pozwala na przyjęcie stanowiska, zgodnie z którym przepis ten nie ma zastosowania do pozwu stwierdzenie nieistnienia.

– *W przedmiocie wykładni celowościowej art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001*

54. Rozporządzenie nr 44/2001 ma na celu zwłaszcza wzmocnienie ochrony prawnej osób zamieszkujących na terenie Unii, umożliwiając jednocześnie powodowi łatwe zidentyfikowanie sądu, do którego może on wnieść powództwo, a pozwanemu racjonalne przewidzenie sądu, przed jakim może być pozwany³⁰.

26 — W przedmiocie konieczności wykazania związku przyczynowego pomiędzy szkodą i zdarzeniem powodującym powstanie szkody, zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie DFDS Torline, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo.

27 — Wyżej wymieniony wyrok, pkt 16 i nast.

28 — Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II”) (Dz.U. L 199, s. 40).

29 — W ten sposób ww. wyrok w sprawie Reichert i Kockler, pkt 19 i 20 wyłączył skargę pauliańską istniejącą w prawie francuskim z rzeczonego zakresu zastosowania na tej podstawie, że jej przedmiotem „nie jest nakazanie dłużnikowi naprawienia szkody, którą wyrządził wierzycielowi przez swój oszukańczy czyn, lecz pozbawienie skutków wobec wierzyciela czynności rozporządzającej dokonanej przez jego dłużnika” oraz na tej podstawie, że nie jest ona w związku z tym „pozewem zmierzającym do ustalenia odpowiedzialności pozwanego w sposób, w jaki rozumie go art. 5 pkt 3 konwencji”.

30 — Zobacz w szczególności wyrok z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie C-256/00 Besix, Rec. s. I-1699, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo; a także ww. wyrok w sprawie G, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo.

55. W tym zakresie z motywu 11 rozporządzenia nr 44/2001 wynika, że w trosce o przewidywalność, a co za tym idzie – pewność prawa, zasadniczo jurysdykcja dotycząca miejsca zamieszkania pozwanego powinna zawsze mieć pierwszeństwo, poza pewnymi wyjątkami dobrze określonymi lub w dziedzinie, w której swoboda woli stron uzasadnia inny łącznik.

56. Artykuł 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 jest derogacyjnym przepisem o jurysdykcji w stosunku do przepisu o jurysdykcji ogólnej zawartego w jego art. 2 ust. 1, który ma na celu ochronę strony, która jest pozywana w pozwie wnoszonym przez powoda³¹. W związku z tym jego wykładnia powinna być dokonywana w sposób ścisły, a nawet ograniczający³².

57. Celem przepisu o jurysdykcji szczególnej zawartego w art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 jest uwzględnienie „istnienia szczególnie ścisłego powiązania pomiędzy sporem a sądem, do którego może zostać wniesione powództwo, w celu efektywnej organizacji postępowania”³³. Przepis ten przyznaje prawo wyboru powodowi, zezwalając mu w drodze wyjątku na wniesienie pozwu do sądu mającego siedzibę w innym państwie członkowskim niż to, w którym pozwany ma siedzibę ze względu na szczególne powiązanie sądu z charakterem sporu. Aby można było w ten sposób odstąpić od właściwości sądu miejsca zamieszkania pozwanego, konieczne jest zbadanie, czy istnieje w świetle okoliczności danego sporu czynnik bliskości³⁴, który jest wymagany w niniejszej sprawie, tym bardziej że „szczególnie ściśle” powiązanie powinno łączyć spór z sądem, do którego wniesiono powództwo, którym jest sąd³⁵ „miejsca, gdzie nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę” w rozumieniu spornego przepisu.

58. W ramach powództwa w sprawie stwierdzenia braku istnienia taka wzmocniona bliskość nie może zostać wskazana bez ryzyka omyłki. W ten sposób w sprawie przed sądem krajowym jurysdykcja sądu niemieckiego, do którego wniesiono powództwo, powinna być oparta na skutku antykonkurencyjnym na rynku niemieckim zaniechań lub czynów popełnionych przez dwie spółki mające siedzibę w Szwajcarii, ze szkodą dla spółki włoskiej, Ritrama SpA, która zaprzecza prowadzeniu działalności w Niemczech, lecz która bez wątpienia dokonywała czynności produkcji i sprzedaży w innych państwach członkowskich Unii. W rzeczywistości bowiem w dziedzinie konkurencji istnieją różne czynniki, które mogą powodować rozproszenie podstaw jurysdykcji dotyczących czynów niedozwolonych i ich skutków.

59. Moim zdaniem, cel art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 nie daje możliwości włączenia do zakresu jego zastosowania sporów dotyczących nieistnienia czynu niedozwolonego. Podobny wniosek nasuwa się w odniesieniu do systematyki ogólnej, w jaką wpisuje się ten tekst.

31 — Zasada ustanowiona w rzeczonym art. 2 zmierza do uprzywilejowania pozwanego, strony zasadniczo słabszej, z tego powodu, że to on jest pozywany, umożliwiając mu bardziej dogodną obronę. Zobacz wyroki: z dnia 20 marca 1997 r. w sprawie C-295/95 Farrell, Rec. s. I-1683, pkt 19; z dnia 13 lipca 2000 r. w sprawie C-412/98 Group Josi, Rec. s. I-5925, pkt 35.

32 — Trybunał orzekł wyraźnie, że przepisy o jurysdykcji stanowiące odstępstwo od ogólnej zasady jurysdykcji państwa członkowskiego, na którego terytorium powód ma swoje miejsce zamieszkania, nie mogą prowadzić do wykładni wychodzącej poza przypadki przewidziane w konwencji brukselskiej. Zobacz wyrok z dnia 27 października 1998 r. w sprawie C-51/97 Réunion européenne i in., Rec. s. I-6511, pkt 16; a także ww. wyrok w sprawie Zuid-Chemie, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo. Dotyczy to również rozporządzenia nr 44/2001.

33 — W odniesieniu do art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej zob. wyrok z dnia 10 czerwca 2004 r. w sprawie C-168/02 Kronhofer, Zb.Orz. s. I-6009, pkt 15. W odniesieniu do art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 zob. ww. wyrok w sprawie eDate Advertising i in., pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo.

34 — Motyw 12 rozporządzenia nr 44/2001 wskazuje, że kryterium ścisłego związku, inne niż dotyczące miejsca zamieszkania powoda, jest uzasadnione w pewnych przypadkach, jeżeli istnieje ścisły związek pomiędzy sądem a sporem lub w trosce o prawidłowy wymiar sprawiedliwości. Zobacz rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 7 września 2010 r. w sprawie wdrożenia i zmiany rozporządzenia nr 44/2001, która proponuje wprowadzenie wymogu „wystarczającego, istotnego i znaczącego związku” w celu „ograniczenia możliwości posługiwania się »forum shopping«” w dziedzinie czynów niedozwolonych [2009/2140(INI), P7_TA(2010)0304, motyw Q, pkt 25].

35 — Podkreślam, że art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 ustala podstawę jurysdykcji, która nie jest rozciągnięta na wszystkie sądy państw członkowskich, tak jak na podstawie art. 2 rzeczonego rozporządzenia, lecz ogranicza się do sądu najbliższego miejscu popełnienia czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego.

– W przedmiocie wykładni systemowej art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001

60. O ile wiadomo, że w ww. wyroku w sprawie Tatry wydanego w ramach interpretacji art. 21 konwencji brukselskiej³⁶, dotyczącego zawisnięcia sporu, Trybunał orzekł, że w dziedzinie transportu morskiego z konosamentem istnieje równorzędność przyczyny i przedmiotu pomiędzy, po pierwsze, pozewm zmierzającym do naprawienia szkody, oraz, po drugie, pozewm przeciwnym zmierzającym do stwierdzenia, że nie ma szkody³⁷. Sąd krajowy, a także strony, które złożyły uwagi, z wyjątkiem Ritrama SpA, twierdzą, że orzecznictwo to powinno zostać transponowane na grunt wykładni art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 oraz że wykładnia ta powinna prowadzić do tego, że podstawa jurysdykcji przewidziana przez ten artykuł będzie stosowana również w odniesieniu do pozwów o stwierdzenie braku istnienia³⁸.

61. Ponadto pogląd zawarty w ww. wyroku w sprawie Tatry nie wydaje mi się stanowić poważnej przeszkody dla ograniczającej wykładni art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, za jaką się opowiadam. Przyznaję, że w dziedzinie czynów niedozwolonych pozew o stwierdzenie braku istnienia może mieć ten sam przedmiot, co powództwo o stwierdzenie istnienia, z którym jest ono związane, ponieważ pierwsze zmierza do stwierdzenia przez sąd, że potencjalny autor nie dokonał czynu powodującego szkodę, podczas gdy drugie zmierza do przeciwnego stwierdzenia.

62. Niemniej jednak, o ile zgodnie z tym wyrokiem pojęcie przedmiotu sporu pozwala dobrze określić zakres sporu przekazanego sądowi w odniesieniu do wynikającej z tego zawisłości oraz powagi rzeczy osądzonej, o tyle z powyższego nie wynika jednak, że pojęcie to pozwala na ustalenie istnienia w ramach danego sporu łącznika, który jest właściwy na podstawie art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001.

63. W rzeczywistości bowiem w ww. wyroku w sprawie Tatry Trybunał wypowiedział się wyłącznie co do przepisów dotyczących zawisłości sporu, które jako takie nie ustanawiają podstawy właściwości, lecz określają wyłącznie, który z dwóch sądów, do których jednocześnie wniesiono powództwo, powinien orzekać w pierwszej kolejności w tym zakresie. Jego problematyka jest zatem wyraźnie odmienna od tej, która została przedstawiona Trybunałowi w niniejszej sprawie.

64. Ponadto wydaje mi się, że technika redakcyjna użyta w art. 5 rozporządzenia nr 44/2001 prowadzi do tego, że właściwość sądu opiera się nie na przedmiocie sporu, lecz na łączniku przewidzianym dla każdej poszczególnej podstawy jurysdykcji szczególnej, które są dwoma odmiennymi elementami, tak jak to wynika z analizy porównawczej zasad jurysdykcyjnych, które znajdują się w rzeczonym artykule. W ten sposób „w dziedzinie umów” łącznikiem jest „miejsce, gdzie zobowiązanie zostało wykonane albo miało być wykonane” (art. 5 pkt 1 rozporządzenia 44/2001), a „w sprawach alimentacyjnych” rzeczony czynnik dotyczy „miejsca, gdzie uprawniony do alimentów ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu” (art. 5 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001).

36 — Równorzędny przepis rozporządzenia nr 44/2001 znajduje się w jej art. 27, który stanowi w ust. 1 i 2, że „jeżeli przed sądami różnych państw członkowskich zawisły spory o to samo roszczenie między tymi samymi stronami, sąd, przed który wytoczono powództwo później, z urzędu zawiesza postępowanie do czasu stwierdzenia jurysdykcji sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo”, oraz że „jeżeli stwierdzona zostanie jurysdykcja sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo, sąd, przed który wytoczono powództwo później, stwierdza brak swej jurysdykcji na rzecz tego sądu”. Artykuł 27 konwencji z Lugano, zmienionej w 2007 r., jest zasadniczo podobny.

37 — Zgodnie z postanowieniami ww. wyroku w sprawie Tatry „[reczony] art. 21 powinien być interpretowany w ten sposób, że pozew zmierzający do orzeczenia, że pozwany jest odpowiedzialny za szkodę, oraz do nakazania mu zapłaty odszkodowania, ma tę samą kauzę i ten sam przedmiot, co wcześniejszy pozew tego pozwanego zmierzający do orzeczenia, że pozwany ten nie jest odpowiedzialny za rzeczoną szkodę”.

38 — Chciałbym zauważyć, że orzecznictwo to otworzyło drogę dla propozycji zmierzających do podważenia. W rzeczywistości bowiem zamierzano wyłączyć stosowanie zasady zawisłości w przypadku współistnienia powództwa ograniczonego do stwierdzenia braku istnienia i powództwa co do istoty, w szczególności jeżeli ukrytym celem pierwszego powództwa jest „storpedowanie” drugiego. Zobacz sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w przedmiocie stosowania rozporządzenia nr 44/2001 [COM(2009) 174 wersja ostateczna, pkt 3.3 i 3.4] oraz zielona księga w sprawie przeglądu rozporządzenia nr 44/2001 [COM (2009) 175 wersja ostateczna, s. 5 i 7].

65. Uczestnicy postępowania, którzy twierdzą, że art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 obejmuje pozwy zmierzające do stwierdzenia braku odpowiedzialności deliktowej, podnoszą, że w ramach pozostałych podstaw jurysdykcji przewidzianych w art. 5 rzeczonego rozporządzenia, zastosowanie znajduje ta sama zasada w stosunku do pozwu o stwierdzenie braku istnienia, jak i w stosunku do pozwu o stwierdzenie istnienia.

66. Niemniej jednak uważam, że w przypadku innym niż przewidziany w art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, to, czy dany pozew zmierza do stwierdzenia istnienia, lub też do stwierdzenia braku istnienia, nie dotyczy łącznika przewidzianego przez przepisy rzeczonego art. 5. Z kolei, w dziedzinie czynów niedozwolonych, charakter pozwu jest istotny dla ustalenia jurysdykcji sądu, ponieważ różnica polega na istnieniu lub nie zdarzenia wywołującego szkodę, który jest decydującym czynnikiem dla łącznika.

– *W przedmiocie praktycznych skutków rozszerzającej wykładni art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001*

67. Rząd francuski wniósł szczególną propozycję, w której opowiada się za ograniczeniem do terytorium państwa członkowskiego sądu właściwego powagi rzeczy osądzonej orzeczenia wydanego na podstawie pozwu o stwierdzenie nieistnienia, takiego jak wniesiony w postępowaniu przed sądem krajowym, z uwagi na to, że pozwy takiego rodzaju nie są dopuszczalne jako takie we francuskim prawie odpowiedzialności pozaumownej.

68. Jestem zdania, że sprzeczne z systemem ustanowionym przez rozporządzenie nr 44/2001 byłoby dopuszczenie najpierw podstawy jurysdykcyjnej, takiej jak wskazana we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, a potem twierdzenia, że ponieważ skutki prawne lub praktyczne takiego dopuszczenia są nie do przyjęcia, to należy ograniczyć do terytorium państwa członkowskiego danego sądu skutki orzeczenia, które on może wydać.

69. Przepisy rozporządzenia nr 44/2001 powinny móc wywoływać skutki pomiędzy wszystkimi państwami członkowskimi bez ograniczeń do terytorium jednego lub drugiego państwa członkowskiego, tak jak to zasugerował rząd francuski, bez czego rozporządzenie to utraciłoby swoją skuteczność³⁹. Sam cel i interes rozporządzenia nr 44/2001 polega na ustanowieniu zasad jurysdykcji, które obowiązują jednocześnie sądy wszystkich państw członkowskich i które prowadzą do tego, aby w tym samym sporze zostało wydane jedno orzeczenie o międzynarodowym zakresie⁴⁰.

70. Prawdą jest, że Trybunał przyznał, że jedna ze stron może „storpedować” lub „obejść” pozew drugiej strony, korzystając z zarzutu zawisłości sporu poprzez rozszerzone stosowanie art. 21 konwencji brukselskiej⁴¹. Niemniej jednak dopuszczenie, aby pozew o stwierdzenie braku istnienia w dziedzinie czynów niedozwolonych mógł być oparty na podstawie jurysdykcji szczególnej przewidzianej w art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, mogłoby moim zdaniem powiększyć niebezpieczeństwo utrudniania, przyznając potencjalnym autorom czynów wywołujących szkodę wybór wniesienia pozwu do sądu innego niż miejsce zamieszkania powoda⁴².

39 — Zakres orzeczenia wydanego przez sąd państwa członkowskiego rozciąga się zasadniczo na całe terytorium Unii na warunkach przewidzianych w rozdziale III rozporządzenia nr 44/2001. Każde państwo członkowskie jest na tej podstawie zobowiązane do uznania i wykonania orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim, przyznając mu w ten sposób skutki transgraniczne przewidziane przez to rozporządzenie.

40 — Nie ma sprzeczności pomiędzy tą kwestią a ww. wyrokami w sprawie Shevill i in. a także eDate Advertising i in., w których Trybunał ograniczył właściwość terytorialną sądów w niektórych sytuacjach, lecz nie powagę rzeczy osądzonej orzeczeń wydanych przez te sądy.

41 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Taty w związku z wyrokiem z dnia 9 grudnia 2003 r. w sprawie C-116/02 Gasser, Rec. s. I-14693.

42 — W sprawozdaniu w sprawie stosowania rozporządzenia nr 44/2001 (o którym mowa w przypisie 38, pkt 3.4) Komisja podkreśliła, że niektóre strony „starają się udaremnić wykonanie jurysdykcji przez właściwy sąd, wszczynając postępowanie w innym sądzie, któremu zazwyczaj, choć nie zawsze, brak jurysdykcji, najlepiej w państwie, w którym postępowanie w sprawie jurysdykcji lub postępowanie merytoryczne trwają długo. Taka taktyka („torpedowanie”) może być szczególnie niewłaściwa, jeśli pierwsze postępowanie ma na celu stwierdzenie braku odpowiedzialności za naruszenie, a tym samym skutecznie uniemożliwia wszczęcie postępowania merytorycznego przed właściwym sądem przez drugą stronę. Może ona nawet prowadzić do sytuacji, w której nie można w ogóle wystąpić z roszczeniem odszkodowawczym”.

71. Należy unikać takiej wykładni art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, która byłaby satysfakcjonująca na płaszczyźnie teoretycznej, lecz rodziłaby problemy praktyczne.

72. W konsekwencji jestem zdania, że Trybunał powinien opowiedzieć się za koncepcją ścisłego zakresu zastosowania przepisu o jurysdykcji szczególnej zawartego w art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, jeżeli chodzi o jego ewentualne stosowanie do pozwów o stwierdzenie braku istnienia w dziedzinie pozaumownej, i dać pierwszeństwo zasadzie jurysdykcji ogólnej związanej z siedzibą pozwanego.

V – Wnioski

73. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby na pytanie prejudycjalne przedłożone przez Bundesgerichtshof Trybunał odpowiedział w następujący sposób:

Artykuł 5 pkt 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych należy interpretować w ten sposób, że jurysdykcja w zakresie odpowiedzialności z tytułu czynu niedozwolonego nie ma zastosowania do powództwa o ustalenie nieistnienia prawa, w którym potencjalny sprawca szkody zmierza do ustalenia, że potencjalnemu poszkodowanemu na podstawie danych okoliczności nie przysługuje żadne roszczenie z tytułu czynu niedozwolonego.